

Тетяна Віталіївна Білик,

*Харківський національний університет
внутрішніх справ (ад'юнкт);*

 <https://orcid.org/0000-0002-5975-7951>,
e-mail: t04754352@gmail.com

СПОСОБИ ВБИВСТВ ЗАРУЧНИКА АБО ВИКРАДЕНОЇ ЛЮДИНИ

Вивчено основні дослідження наукової літератури та практику органів досудового слідства щодо способів убивств заручника або викраденої людини. Проаналізовано наукові думки, які розкривають поняття «спосіб убивств заручника або викраденої людини», визначено конкретну структуру способів убивств заручників та викраденої людини.

Ключові слова: способи, умисне вбивство, заручник, викрадена людина.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Важливим елементом криміналістичної характеристики вбивств заручника або викраденої людини є способи вчинення злочину. Це зумовлено тим, що відомості про злочин надають первинну інформацію про комплекс дій злочинця та їх взаємовідносини з потерпілою особою. Інформація про способи вбивств заручника або викраденої людини допомагає висувати окремі версії, оскільки вид злочину відповідно до ч. 3 ст. 115 КК України настає за умови, що потерпілий був заручником чи викраденим, і винна особа усвідомлювала, що дії спрямовано на позбавлення життя заручника або викраденої людини, і в подальшому передбачала настання їх смерті та, керуючись мотивами, пов'язаними зі статтями 146, 147, 349, 444 КК України, бажала настання смерті цих осіб¹. Тому дослідження специфіки способу вбивства заручника або викраденої людини є актуальним.

Нашу статтю присвячено саме способам учинення вбивств заручника або викраденої людини та їх структурі, яка відрізняється від загальних злочинів проти життя та здоров'я особи наявністю окремих елементів. У зв'язку з цим виникла потреба виокремити структуру способу вбивства заручника або викраденої людини.

Стан дослідження проблеми

Станом на сьогодні це питання розкрито не повністю. Раніше способи вбивств у криміналістичному аспекті як загальні засади злочинів

---

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 20.12.2020).

проти життя та здоров'я особи досліджувалися неодноразово, однак у вітчизняній науці недостатньо висвітлено питання щодо способів убивств заручника або викраденої людини. Під час дослідження нашої теми ми спирались на праці відомих науковців, таких як Р. С. Белкін, Є. П. Іщенко, А. О. Топорков, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, А. В. Іваниця, М. М. Єфімов, О. С. Саїнчин, В. П. Корж, А. Ф. Волобуєв, Р. А. Степанюк і В. О. Малярова.

Мета і завдання дослідження

У зв'язку з наявністю достатньої кількості досліджень, присвячених вивченню нашої теми у широкому розумінні, *метою* статті є визначення поняття і структури способу вбивств заручника або викраденої людини, розкриття його змісту та впорядкування за криміналістично значущими критеріями. Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*: 1) аналіз наявних наукових думок і судово-слідчої практики щодо особливостей способу вбивств заручника або викраденої людини; 2) вивчення сутності та розкриття поняття способу вбивств заручника або викраденої людини, а також аналіз основних їх елементів.

Наукова новизна дослідження

Необхідно зазначити, що уточнення цих понять та виділення окремих способів убивств цієї категорії допоможе у практичній діяльності розслідування злочинів щодо умисних убивств заручника або викраденої людини.

Виклад основного матеріалу

Спосіб учинення злочину є важливим елементом криміналістичної характеристики умисного вбивства заручника або викраденої людини. Відомі науковці в галузі криміналістики всебічно досліджували способи вчинення злочину в своїх працях, серед них Р. С. Белкін, Є. П. Іщенко, А. О. Топорков, О. Н. Колесніченко, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько та ін. Заслуговує на увагу думка Р. С. Белкіна про те, що спосіб учинення злочину – система дій з підготовки, вчинення та приховування злочину, визначених умовами зовнішнього середовища і психофізіологічними властивостями особи [1, с. 217]. На думку О. Н. Колесніченко, спосіб злочину являє собою характер дії особи, що виявляється у певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготування, вчинення і приховування злочину [2, с. 22]. Відповідно до цього інші науковці підкреслюють, що спосіб учинення злочину є однією з найбільш інформативних обставин для справи, дослідження якої дозволить прискорити розкриття вбивства [3, с. 9]. У цьому розумінні знання про типові способи вчинення вбивств дозволяють застосовувати одну з найбільш ефективних і практичних схем розслідування, що подається науковцями у послідовності «від слідів злочину – до способу вчинення злочину, від способу

вчинення злочину – до особи злочинця» [4, с. 13]. Крім того, В. Ю. Шепітько вважає, що спосіб злочину – це дії злочинця, що передбачає певну систему операцій і прийомів. Його структура охоплює способи готування до злочинного діяння, способи його вчинення та способи приховування (маскування). Спосіб злочину не завжди містить у собі повну структуру елементів [5, с. 328].

Згідно з поглядами науковців, з якими ми погоджуємося, способи скоєння вбивства можуть бути різноманітними. Сліди скоєння злочину, які залишаються на матеріальних і нематеріальних об'єктах, необхідно досконально вивчати, в результаті чого повний аналіз речових доказів сприяє побудові версій з виявлення інформації про особу злочинця.

Необхідно зазначити, що умисне вбивство заручника або викраденої людини за ч. 3 ст. 115 КК України може бути вчинено тільки з прямим умислом¹. На нашу думку, способом умисного вбивства заручника або викраденої людини є комплекс дій особи, яка здійснює злочин, спрямованих на реалізацію злочинного діяння, що поєднують в собі такі дії: 1) приготування до захоплення заручника або викрадення людини; 2) захоплення заручника або викрадення людини; 3) приготування до скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 4) скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 5) приховування скоєного вбивства заручника або викраденої людини. Крім того, необхідно зазначити, що такий злочин може вчинятись в усичений спосіб.

Розглянемо детальніше згадані вище основні структурні елементи способів учинення умисного вбивства заручника або викраденої людини. Приготування до захоплення заручника або викрадення людини – це умисні дії, спрямовані на готування та планування злочину. На думку О. С. Саїнчина, діяльність із підготовки складається з таких етапів: а) виникнення умислу на вбивство, б) подальші дії, спрямовані на пошук засобів і знарядь вчинення злочину, та дії, спрямовані на підготовку [6, с. 23]. Це ознайомлення з обстановкою на місці, де плануються події, вибір місця, розробка шляхів під'їзду та відходу; розрахування відстані, дистанції, придбання засобів для злочину; визначення способу, місця і часу вбивства (захоплення), розроблення плану, вивчення способу життя, розпорядку дня, звичок і маршруту руху майбутньої жертви; вибір місця засідки чи іншого місця для вчинення злочину; розроблення плану проникнення в житло жертви (місце відпочинку, службове приміщення тощо) [7, с. 194].

Прикладом може слугувати вирок Комінтернівського районного суду м. Харкова 20 квітня 2018 р.: особа К, будучи керівником та учасником організованої групи, а також замовником убивств,

¹ Там само.

спрямовувала діяльність учасників організованої групи на реалізацію єдиного злочинного результату, вивчала навколишнє оточення, вела спостереження за потерпілими для вибору найбільш годячого часу і місця скоєння злочинів та подальшого інсценування їх ненавільницької смерті, здійснювала ретельну підготовку до скоєння злочинів; брала безпосередню участь у скоєнні злочинів; надала в розпорядження учасників організованої групи автомобіль «Honda-Legend», який їй належить, і автомобіль номер 2, що належить особі А, а також спеціально придбані нею рації¹.

Як наступний елемент, який входить до структури криміналістичної характеристики способу вбивства захопленого заручника або викраденої людини, ми виділяємо безпосередньо захоплення заручника або викрадення людини. Аналізуючи судово-слідчу практику розслідування злочинів цієї категорії, можемо виділити такі дії, як незаконне позбавлення волі особи потерпілого чи викрадення потерпілого. Позбавлення волі особи, яку захопили в заручники, – це тримання її в будь-якому місці (приміщенні, відкритій місцевості) без її згоди. Такі дії можуть супроводжуватися погрозою чи застосуванням фізичного насилля, створенням умов, коли особа не може самостійно рухатися (прив'язування, замикання); використанням психологічного насилля чи використанням стану потерпілої особи. Викрадення людини – це заволодіння цією особою проти її волі, яке може вчинятися як відкрито, так і таємно (викрадена особа може не здогадуватися про це). Такі дії можуть супроводжуватися застосуванням погроз, фізичного насилля, психологічного насилля, зброї, обману тощо [8].

Можемо виділити такі особливості особи злочинця: а) особа, яка вчинила вбивство на побутовому ґрунті; б) особа, яка має розлади психічного здоров'я; в) особа, яка скоює злочин на «замовлення». Відповідно, від особи, яка скоїла злочин, залежатиме спосіб захоплення заручника або викрадення людини.

Наступним елементом способу вбивства заручника або викраденої людини, який ми пропонуємо розглянути, є приготування до скоєння умисного вбивства згаданих осіб. Приготування, як правило, починається із планування вбивства та вибору знаряддя вбивства. Залежно від особистих здібностей чи набутих навичок виконавець обирає «сценарій» вбивства. Після цього він обирає предмет убивства – це холодна чи вогнепальна зброя, спецзасоби або вибухівка. Крім того, знаряддя обирається залежно від можливостей контактувати з потерпілою особою, це можуть бути отрута, газ, медичні препарати

---

¹ Ухвала Комінтернівського районного суду м. Харкова від 20.04.2018 : справа № 2025/1-93/11, провадження № 1/641/1/2018 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73626128> (дата звернення: 20.12.2020).

тощо. Для вбивств на побутовому ґрунті частіше обираються знаряддя із предметів домашнього вжитку – кухонні ножі, сокири, тверді предмети, мотузки тощо. Крім того, під час приготування до злочину виконавець обирає час і місце скоєння вбивства та умови швидкого відходу з місця скоєння злочину і подальшого приховування знаряддя убивства, предметів і трупа.

Розглянемо наступний складовий елемент – вбивство заручника або викраденої людини. На думку О. С. Саїнчина, способи вчинення вбивств необхідно розмежувати за предметом скоєння: 1) вбивства з використанням вогнепальної зброї; 2) вбивства, вчинені з використанням холодної зброї; 3) вбивства з використанням вибухових пристроїв; 4) нанесення потерпілому ударів ногами, руками, тупими предметами або задушення руками чи мотузкою [6, с. 23]. Розглянемо інший варіант поділу. Науковці виділяють два способи вбивств. До першого відносять убивства, пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень і виділенням крові: побиття руками та ногами, заподіяння тілесних ушкоджень тупими предметами, заподіяння колотирізаних ран, заподіяння вогнепальних ушкоджень, використання вибухових пристроїв, скидання з висоти, шляхом наїзду транспортного засобу. До другого способу відносять вбивства, не пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень і виділенням крові: задушення, утоплення, отруєння, ураження електрострумом, використання високої або низької температури, використання радіоактивних матеріалів тощо [9, с. 25]. Ми погоджуємося з думкою науковців, що вказаний поділ є більш змістовним і детальним.

Наведемо як приклад вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська: 6 березня 2014 року, приблизно о 19:10, особа А, особа Р і особа Н, діючи за попередньою змовою між собою, з корисливих мотивів, дотримуючись розробленого плану та усвідомлюючи, що вони викрадають потерпілу з метою її подальшого вбивства, у салоні автомобіля, яким за злочинним планом керувала особа Р, продовжили заплановане ними викрадення та із застосуванням до потерпілої фізичної сили нанесли їй заздалегідь заготовленим пристроєм – електрошокером «Protect yourself» потужністю 300 W – кілька ударів у шию, спричиняючи фізичні страждання, від яких потерпіла втратила свідомість¹.

Розглянемо останній елемент способу вбивства заручника або викраденої людини – приховування їх вбивства. Дії, спрямовані на приховування вбивства, виникають після його скоєння. Іноді ті самі дії заздалегідь передбачаються на стадії планування злочину.

---

¹ Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 15.07.2020 : справа 175/763/15-к, провадження № 1кп/202/30/2020 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90393352> (дата звернення: 20.12.2020).

На думку М. В. Даньшина, приховування злочину являє собою структуру дій, які утворюються із взаємозалежних елементів, поведінкових актів, спрямованих на підготовку дій з приховування злочину [10, с. 16]. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель і В. О. Коновалова вважають, що останній етап у скоєнні злочину може складатися із деяких із таких дій або їх взаємодій: 1) приховування; 2) інсценування; 3) фальсифікація вбивства [11, с. 32]. Сучасні науковці А. Ф. Волобуєв, Р. А. Степанюк і В. О. Малярова пропонують поділити останній етап скоєння злочину на інсценування та приховування факту смерті особи [9, с. 26]. Р. С. Белкін запропонував виокремлювати такі загальнокриміналістичні способи приховування злочинів: 1) шляхом замовчування або неповідомлення інформації чи носіїв інформації; 2) шляхом знищення інформації чи носіїв інформації; 3) шляхом фальсифікації інформації чи її носіїв; 4) шляхом маскуванню інформації або її носіїв; 5) змішані способи [12, с. 700]. На нашу думку, цю класифікацію можна застосовувати до злочинів нашої категорії, виокремивши такі способи.

1. Шляхом замовчування або неповідомлення про навмисне вбивство заручника або викраденої людини. Замовчування інформації про злочин розглядається як пасивне утаювання будь-якої інформації, відмова давати свідчення. Неповідомлення – це активні дії, спрямовані на приховування самого факту злочину, предмета злочину, засобів і знарядь злочину, приховування трупа, слідів злочину й особи злочинця.

2. Шляхом знищення інформації про вбивство заручника або викраденої людини. Охоплює знищення в будь-який спосіб предметів, засобів, слідів, інформації про вбивство або її носіїв.

3. Шляхом фальсифікації інформації чи носіїв інформації про вбивство заручника або викраденої людини. Охоплює дії, спрямовані на створення неправдивої інформації про захоплення заручника або викраденої людини та подальше вбивство. Це можуть бути залишені неправдиві докази, документи, що вказують на іншу особу, яка вчинила цей злочин, свідчення про неправдиву інформацію та інші дії, спрямовані на уникнення відповідальності [13, с. 31].

4. Шляхом маскуванню інформації чи носіїв інформації про вбивство заручника або викраденої людини. Йдеться про дії злочинця, спрямовані на штучне створення подій, що не стосуються захоплення заручника або викраденої людини, намагаючись створити і привернути увагу до іншої події. Створення іншої картини злочинної події, інсценування вбивства під нещасний випадок, дорожньо-транспортну пригоду або під самогубство. Маскування як приховування злочину використовують злочинці, які передбачають, що їх можуть підозрювати у скоєнні вбивства, особи, знайомі з потерпілою особою, чи які перебувають у колі її близького оточення.

5. Змішаний спосіб приховування вбивства заручника або викраденої людини. Охоплює використання чи поєднання будь-якого способу приховування за допомогою вищевказаних елементів.

Наприклад, ухвала від 21 травня 2013 р. Новокаховського міського суду Херсонської області про те, що близько 19.00 год. за попередньою змовою, з корисливих мотивів, шляхом удушення група осіб вчинили вбивство особи Н, усвідомлюючи фактичні обставини вчиненого діяння, переслідуючи прямий умисел, спрямований на укриття слідів особливо тяжкого злочину, особа А вчинила активні дії, спрямовані на задалегідь не обіцяне приховування вказаного злочину, які виразились у тому, що особа А погодилась приховати труп особи Н, винісши його з будинку в літню кухню домоволодіння адреси 1. Після цього особа А на своє ім'я орендувала автомобіль «Шевроле Авео» з метою вивезення трупа. 27 листопада 2013 р. особа А, особа Р та особа Д на орендованому автомобілі перевезли труп особи Н до лісу, де в цей же день викопали могилу в лісосмузі. 1 грудня 2012 р. особа Б на орендованому автомобілі 2 ВАЗ 2107, державний реєстраційний номер 2, разом з особою А поїхали на місце захоронення трупа, де особа Р досипала до могили щєбінь з метою її маскуванн¹.

Висновки

Отже, в результаті наукового дослідження можемо зробити висновки про те, що спосіб учинення злочину є одним із важливих складових елементів у структурі криміналістичної характеристики умисного вбивства заручника або викраденої людини. Відомості про способи вчинення убивства заручника або викраденої людини надають дані про злочин, що сприяють швидкому й неупередженому розслідуванню та подальшому встановленню особи злочинця.

На нашу думку, способом умисного вбивства заручника або викраденої людини є комплекс прийомів та взаємопов'язаних дій особи, яка здійснює злочин (активних чи пасивних), спрямованих на реалізацію злочинного діяння. Розглядаючи структуру способів убивств заручника або викраденої людини, ми вивчили специфіку цього виду злочину та виділили такі елементи, що, на нашу думку, є необхідними для застосування у практичній діяльності правоохоронними органами: 1) приготування до захоплення заручника або викрадення людини; 2) захоплення заручника або викрадення людини; 3) приготування до скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 4) скоєння вбивства заручника або викраденої людини; 5) приховування скоєння вбивства заручника або викраденої людини.

---

¹ Ухвала Новокаховського міського суду Херсонської обл. від 21.05.2013 : справа № 661/2316/13-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/31308348> (дата звернення: 20.12.2020).

Список бібліографічних посилань: 1. Белкин Р. С. Тенденции и перспективы развития криминалистики. М., 1983. 225 с. 2. Колесниченко А. Н., Коновалова В. Е. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : Юрид. ин-т, 1985. 93 с. 3. Ищенко Е. П., Топорков А. А. Криминалистика : учебник. М., 2005. 540 с. 4. Іваниця А. В., Єфімов М. М. Розслідування вбивств через необережність : навч. посіб. Дніпро, 2018. 152 с. 5. Криміналістика : підруч. / за ред. В. Ю. Шепітька. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2010. 496 с. 6. Саїнчин О. С. Розслідування умисних вбивств: теорія та практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Запоріжжя, 2011. 38 с. 7. Корж В. П. Використання слідчим знання криміналістичної характеристики вбивств на «замовлення» при огляді місця події. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. Вип. 64. С. 189–200. 8. Кваліфікація окремих видів злочинів : підручник / А. В. Савченко, І. А. Вартиаєцька, Є. М. Кісілюк та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 406 с. 9. Криміналістика : підручник : у 2 т. / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін. ; за ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Маярової. справ. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. Т. 2. 312 с. 10. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування у криміналістиці : навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. 116 с. 11. Криміналістика : підручник : у 2 т. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. Т. 2. 328 с. 12. Белкин Р. С. Криминалистика. 2-е изд. М., 2006. 992 с. 13. Шепітько В. Ю. Особливості криміналістичної характеристики вбивств на замовлення // Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю : матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 листоп. 1997 р.) / МВС України, Харків. ун-т внутр. справ. Харків, 1998. С. 25–31.

Надійшла до редколегії 22.12.2020

Bilyk T. V. Methods to Kill Hostages or Kidnapped Persons

Scientific opinions, as well as forensic and investigative practice on the peculiarities of the method of killing hostages or kidnapped persons have been analyzed. The content of the structure of murder methods within the system of forensic characteristics of crimes against human life and health has been revealed. The author has analyzed the essence and has revealed the concept of the method of killing hostages or kidnapped persons; the author has also analyzed its main elements.

Based on the research, the author has offered to define the method of killing hostages or kidnapped persons as a set of techniques and interrelated actions (active or passive) of a person committing a crime aimed at committing a criminal act, consisting of a set of forensic elements that assist the fastest investigation of a crime.

It has been established that currently this issue is not fully revealed. Previously, the methods of murder within the forensic aspect as general principles of crimes against life and health of a person have been repeatedly studied, but the issue about the methods of killing hostages or kidnapped persons has not been sufficiently covered in domestic science. The concept and

structure of the methods of killing hostages or kidnapped persons are also insufficiently studied. The content of forensic elements of the methods of killing hostages or kidnapped persons has been revealed: 1) preparation for hostage-taking or kidnapping; 2) hostage-taking or kidnapping; 3) preparation for the murder of a hostage or a kidnapped person; 4) committing the murder of a hostage or a kidnapped person; 5) concealment of the murder of a hostage or a kidnapped person.

Key words: methods, intentional murder, a hostage, a kidnapped person.

